

L • O • T • S • E • N

Medlemstidning för Tjänstemännens socialdemokratiska förening i Göteborg - N:o 1 2021

LEDARE ARKITEKTUR OCH DEMOKRATI

Under året som gått så har en arkitekturdebatt blossat upp i Göteborg. Bakgrunden är att Socialdemokraterna i Göteborg har tydliga skrivningar i sitt budgetförslag om att se till att det byggs mer i linje med den klassiska arkitektur som många av göteborgarna älskar, som exempelvis traditionella landshövdingehus, vilket tyvärr varit mycket ovanligt under de senaste decennierna. Bland göteborgarna har gensvaret varit översvallande positivt. Det är uppenbarligen många vanliga göteborgare som är trötta på den modernistiska arkitekturens hårda och avskalade stil som under lång tid har massproducerats och istället längtar efter traditionellt gestaltade hus med mjuka och vänliga färger och former.

I början av året väckte Socialdemokraternas förslag att bygga i klassisk stil på Skeppsbron enorm glädje och uppskattning bland vanliga göteborgare. Få politiska förslag har varit så unisont hyllade av den breda allmänheten under senare år.

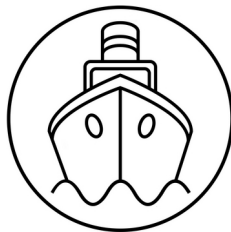
Irritationen hos vissa arkitekter och experter var dock uppenbar. Politiken skulle hålla "armlängds avstånd" till utformningen av göteborgarnas livsmiljö var det främsta argumentet. Just det här området var tydligen för viktigt för att ställas under demokratisk styrning.

Reaktionen blev om möjligt ännu starkare när Socialdemokraterna nyligen ville återremittera ett förslag till nybyggnad vid Götaplatsen, eftersom det inte passade ihop med den klassiska arkitekturen på platsen. Stadsarkitekten gick ut hårt, kallade det "populism" och anklagade Socialdemokraterna för att vilja ha "fascistarkitektur". Arkitekterna skulle enligt honom få använda "vilken jävla stil de vill". Handelskammaren såg det som ett hot mot näringslivet att inte blint acceptera arkitekternas förslag och ett gäng dekaner från universitetet var också arga av oklar anledning. Argumentet var att nybyggnaden måste få vara "djärv" eftersom deras forskning också är "djärv", vad nu det betyder.

De experter och arkitekter som vill försvara det modernistiska smakmonopolet har alltså sparkat bakut rejält. Det är uppenbart att de inte vill ha någon inblandning från demokratiskt valda politiker eller gemene man. Istället vill de formge våra gemensamma offentliga miljöer enligt sin egen, mycket särpräglade smak.

Arkitektur är dock ingen vanlig konstutövning. När det gäller måleri, litteratur, teater eller annat så bestämmer publiken själv vad den vill se eller inte se. Den friheten har publiken inte när det gäller arkitektur. Hus har också betydligt längre livstid än vi dödliga. När ett hus väl är byggt så får vi för det mesta stå ut med det under resten av våra liv. Vem skulle acceptera en "konstnärlig frihet" som innebar att vem som helst fick inreda ditt hem precis som de ville för evigt, utan att du hade något att säga till om?

På samma sätt kan vi inte överlämna all makt över hur våra offentliga rum gestaltas till enskilda byggare och arkitekter. Demokratin måste ha sista ordet och kunna ange den allmänna inriktningen när det gäller hur vi formar våra gemensamma livsmiljöer. Det är faktiskt rimligt att göteborgarna själva har något sorts inflytande över hur deras egen stad ser ut.



LEDARE

SOCIALDEMOKRATISK ARKITEKTUR

Den fysiska miljön omkring oss påverkar oss på många olika sätt. Våra dagliga liv ser mycket olika ut beroende på hur den fysiska miljön, i form av hus, gator och offentliga platser, runt omkring oss är organiserade. En betydelsefull dimension av detta är den fysiska miljöns estetiska uttryck: husens arkitektur, formgivningen av gator och torg. Det handlar inte bara om hur höga husen är eller hur långt ifrån varandra de står. Samma geometriska volymer och mellanrum kan ge mycket olika upplevelser, beroende på hur de utformats och vilka färger, material och stilar som använts. Vissa fysiska miljöer upplevs av många som trygga och trevliga medan andra upplevs som otrygga och otrevliga. Naturligtvis finns det många andra aspekter som också påverkar vår upplevelse på ett avgörande sätt, framför allt den sociala miljön på platsen, men det är uppenbart att den estetiska utformningen är en viktig del av hur vi upplever en plats.

En stenlagd gata med lyktor i gjutjärn och gammeldags trähus i mjuka, varierade färger ger en annan upplevelse än en asfaltsgata med identiska gråa modernistiska betonghus. Det är inte konstigare än att tavlor med olika motiv, färger och former kan ge oss olika upplevelser. Det är därför vi väljer att hänga vissa tavlor på väggen hemma istället för andra. Vissa motiv upplever vi som vackra, andra som fula.

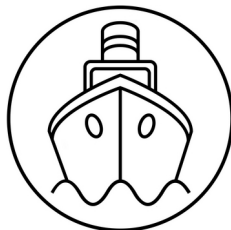
Vissa ger oss en varm, mysig känsla i magen, andra inger obehag. Estetiska upplevelser är förvisso i hög grad subjektiva och skiljer sig åt mellan olika personer och olika sociala och kulturella kontexter. Det är mycket större skillnad än när det gäller rent fysiska upplevelser, av t.ex. smärta, som är mer lika för alla kännande varelser. Det betyder dock inte att det inte finns gemensamma, intersubjektiva drag i de subjektiva, estetiska upplevelserna. Vissa estetiska uttryck slår an hos stora delar av befolkningen medan andra bara lockar en liten grupp eller ingen alls.

Den professionella smaken skiljer sig också ofta radikalt från den breda, folkliga smaken, vilket ju är ganska naturligt. Den specialiserade konstvetaren kommer sannolikt att vara mer intresserad av komplexa och ovanliga konstupplevelser, som för den ointresserade allmänheten framstår som besynnerliga eller rent av motbjudande, och den IKEA-konst som den obildade allmänheten uppskattar kommer förstås inte hängas i fina gallerier, om det inte görs med en ironisk tvist av en konstnär med fin-kulturellt kapital. Ibland möts professionella och amatörer i gemensam uppskattning av ett verk men det är mer undantag än regel. Arkitektur följer samma mönster som övriga estetiska uttryck.

Den breda allmänhetens smak verkar även här ofta skilja sig från de specialiserade experternas. Bopriser, kötider och olika sorters undersökningar visar tydligt att hus och stadsmiljöer från 1920-talet och tidigare är mer uppskattade än det som byggts senare, särskilt det som byggdes under miljonprogrammet.

Det betyder inte att alla tycker likadant, men det finns tydliga mönster när det gäller befolkningens preferenser. Den modernistiska arkitektur som tog form på 1920-talet med Le Corbusier och Bauhaus och slog igenom stort efter andra världskriget är helt enkelt inte lika uppskattad av den breda allmänheten som den klassiska arkitekturtradition som modernismen bröt med. Generellt verkar folkflertalet uppskatta en ökad grad av klassisk gestaltning framför en ökad grad av modernistisk gestaltning.

Arkitekturhistorien är förstås fylld av en mängd olika stilar och uttryck som kan skilja sig mycket åt sinsemellan. Inom den klassiska traditionen finns många stilar som skiljer sig åt och även inom den modernistiska traditionen finns flera olika uttryck med inbördes skillnader. Men det finns vissa grundläggande element som förenar de flesta stilar inom respektive tradition.



Det är allmänt vedertaget att modernismen innebar ett radikalt brott mot gestaltningstraditionen inom klassisk arkitektur och de allra flesta, såväl professionella som lekmän, kan utan problem se dessa grundläggande skillnader mellan klassisk och modernistisk stil. Det kan exempelvis handla om sadeltak eller platta tak, stående eller liggande fönster, huruvida det är utsmyckningar runt fönster och entré eller ej, om bottenvåningen är markerad osv.

Uppdelningen mellan begreppen klassiskt och modernistisk arkitektur är inte någon dikotomi utan en skala. Arkitekturen kan vara mer eller mindre klassisk eller modernistisk i sitt uttryck. Det går att bygga klassiskt med platt tak och modernistiskt med lutande tak och så vidare. Det går inte att exakt definiera var gränsen går mellan uttrycken men det finns tydliga poler och dessa skiljer sig som sagt åt markant. Det har inte heller något med byggteknik att göra. De första modernistiskt gestaltade husen byggdes med traditionell byggteknik och det går utmärkt att bygga i klassisk stil med modern byggteknik. Det handlar uteslutande om gestaltningen. Givet att den fysiska miljöns gestaltning påverkar oss alla och givet att klassisk arkitektur verkar uppskattas mer än modernistisk så hade man kanske förväntat sig att en stor del av nyproduktionen hade varit i klassisk stil.

Intressant nog förhåller det sig precis tvärtom. Nyproduktion i klassisk stil är extremt sällsynt, åtminstone när det gäller flerbostadshus. Till stor del beror detta på en ohelig allians mellan byggindustrin och arkitektkåren. Från byggindustrins sida är orsaken inte särskilt komplicerad. Eftersom befintliga strukturer inom produktionen är uppbyggda för att leverera avskalad och billiga modernism så vill man fortsätta att göra det. Det finns ingen affärs-mässig anledning att ställa om till klassisk arkitektur även om man naturligtvis skulle kunna göra det om man ville.

Arkitektkårens motiv är mer dunkla. Deras institutioner domineras av en mycket märklig, aggressiv och vanligtvis omedveten modernistisk grundsyn som stämplar alla försök till klassisk gestaltning som "pastischer" och "fascism". Blivande arkitekter indoktrineras i denna grundsyn på ett hårdhänt sätt under sin utbildning. Detta gör att de flesta verksamma arkitekter och planerare har en oreflektad aversion mot klassisk gestaltning i nyproduktion som de inte kan argumentera för men likväl ofta försvarar intensivt. I likhet med andra uppfattningar som människor blir indoktrinerade i, och inte tillägnar sig rationellt, blir reaktionen lätt aggressiv om uppfattningen ifrågasätts.

Den som föreslår mer klassisk arkitektur kan därför förvänta sig att bli kallad både det ena och det andra men kommer sällan att möta några rationella motargument. Arkitekternas aversion mot "ny" klassisk arkitektur kombineras lustigt nog ofta med att de själva bor i gamla hus i klassisk stil.

Både byggindustri och arkitektkår har alltså sina respektive intressen av att upprätthålla status quo och kan alltid skylla på varandra om någon skulle klaga. Arkitekterna framhåller också gärna att det är "beställarna som bestämmer" men det är förstas en starkt beskuren valfrihet när alla leverantörer levererar samma sak. Och så har det fortsatt år efter år efter år. Befolkningen har vant sig vid att nya hus regelmässigt upplevs som fulare än gamla, vilket knappast hjälpt till att mildra de negativa attityderna till nybyggen.

Så hur bör vi socialdemokrater förhålla oss till detta? Ur ett socialdemokratiskt perspektiv är utformningen av människors fysiska miljö självklart en politisk fråga, som i likhet med andra områden av gemensam vikt bör underställas demokratin. Att överlåta beslutandemakten över det offentliga rummet till privata exploatörer är inte ett alternativ.

forts på nästa sida...

forts från föregående sida...

Det är naturligtvis förstäligt att arkitekter och byggindustri önskar att demokratin ska hålla "armlängds avstånd" till utformningen av våra offentliga miljöer, det ligger i deras intresse. Men när det handlar om viktiga frågor som berör oss alla så måste vi som socialdemokrater, som alltid, hävda demokratin primat.

Frågan är då hur en socialdemokratisk arkitekturpolitik ser ut. Det går förstås inte att säga att den ena eller andra stilen är "socialdemokratisk" i sig men en rimlig socialdemokratisk hållning i denna fråga borde vara preferensutilitarism, dvs. målet borde vara att så långt som möjligt tillfredsställa de estetiska preferenser som befolkningen omfattar. Enkelt uttryckt: Om en stor majoritet av befolkningen föredrar en viss stil så borde en stor majoritet av det som byggs vara i den stilen. Det utesluter naturligtvis inte andra stilar och uttryck men fördelningen borde bättre återspegla preferensfördelningen i befolkningen.

Det är därför viktigt att ännu noggrannare kartlägga hur befolkningens preferenser ser ut och vidta nödvändiga politiska åtgärder för att säkerställa att nyproduktionen bättre stämmer överens med detta. Det går naturligtvis inte att uppnå någon perfekt matchning, av den enkla anledningen att preferenser kan skifta och stadsbyggande är en process som tar lång tid. Men det bör vara möjligt att relativt snabbt åstadkomma en förändrad inriktning som ligger mer i linje med befolkningens övergripande preferenser. Förhoppningsvis vill både arkitekter och byggindustri vara delaktiga i arbetet för fysiska miljöer som fler tycker är vackra. Men alldeles oavsett det så är det ett politiskt ansvar att se till att det händer.



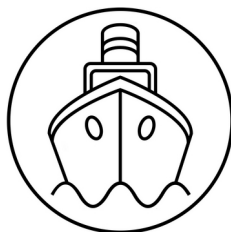
S-AKADEMIKER

[S-akademiker](#) (Tjänstemännens socialdemokratiska förening) organiserar tjänstemän och akademiker inom Göteborgs socialdemokratiska partidistrikt. Föreningen bildades 1958 och är en av de större partiföreningarna i Göteborg med många medlemmar som är fackligt aktiva. Vi har regelbundna medlemsmöten med spännande teman. Om du är intresserad av att bli medlem så mejla info@s-akademiker.se S-akademiker finns också på [facebook](#).

S-akademiker har en skriftserie som ger ut intressanta och viktiga böcker. I november 2017 kom den första volymen: en antologi med texter under redaktion av Payam Moula och Jimmy Sand, med titeln *Socialdemokratin i ett nytt århundrade*. [Läs mer här](#).

Den andra delen i skriftserien är en återutgivning av Nils Karleby klassiker *Socialismen inför verkligheten* från 1926. Med nyskrivet för- och efterord av Örjan Nyström. [Läs mer här](#).

Den tredje delen är en antologi av texter av Anders Nilsson och Örjan Nyström, *Att återupprätta arbetslinjen: Och andra texter om strukturomvandling, sysselsättning och trygghetssystem*. [Läs mer här](#).



NY RAPPORT

Bostadspolitiska rapporter har under senare år stått som spön i backen. Det är naturligt mot bakgrund av hur viktig bostadsfrågan är för människor och det akuta läge som bostadsförsörjningen i landet befinner sig i. Tyvärr står kvantiteten inte i relation till kvaliteten. Det har varit väldigt långt mellan guldkornen. LO-ekonomen Peter Gerlachs rapport "Bättre bostadsförsörjning" som utkom under hösten tillhör de få undantagen. Gerlach rör sig obehindrat och elegant genom den oerhört snåriga terräng som svensk bostadspolitik utgör och lyckas både på ett enkelt sätt förklara komplexa sammanhang och övertygande visa på möjliga lösningar framåt. Det är med andra ord en av få bostadspolitiska rapporter som verkligen är värd att läsas av många. Gerlachs recept är i korthet sänkta byggkostnader, tydligare ansvar och större befogenheter för kommunerna, bättre och mer rättvisa finansieringsvillkor, bättre förutsättningar för allmännyttan, lättnader på kreditrestriktionerna och hjälp till fler med låga inkomster att komma in på hyresmarknaden. Han tar sig också an den politiskt aktuella frågan om marknadshyror och visar med all önskvärd tydlighet varför det är en återvändsgränd. Förhoppningsvis tas denna utomordentliga rapport till vara av partiet och används som grund för en ny och framåt-syftande socialdemokratisk bostadspolitik, något som verkligen behövs efter de senaste årens bostadspolitiska kompromissande med höger- och vänsterliberala partier.

[Läs rapporten här](#)